

הקהילה היהודית בסקארשווי (בגרמנית: Schöneck in Westpreußen) התקיימה החל מהמאה ה-16. בפשדמישצ'ה חויניצ'קי ; היו ברשותה בית כנסת, בית עלמין ומקווה. עם תחילתו של השלטון הפרוסי ב-1772, יהודי פשדמישצ'ה אולצו לעבור אל מחוץ לגבולות העיר. הם התיישבו אז בצידה הדרומי של כיכר השוק, לאורך רחוב זדונסקה בסמוך לחומת העיר. עד מהרה הם קיבלו אישור לבנות בית כנסת חדש ולהקים בית עלמין ליד אגם הבורבנו ויילקי.

בית כנסת העשוי אבן נבנה בין 1772 ל-1780 בפינת הרחובות זדונסקה ושקולנה דהיום. היה זה מבנה שנבנה בבנייה המכונה הבנייה הפרוסית, הגג כוסה רעפים בצבע אפור בהיר. בית הכנסת התקיים עד 1939 וערכו הוערך בחודש מרץ 1939 בסך של 600 זלוטי. בשלהי 1939 ובראשית 1940 בית הכנסת פורק בידי הגרמנים. בנוסף לכך על רכוש הקהילה נמנו בית טהרה וחצי פיסת אדמה לגינה ברחוב זדונסקה. הגינה הוחכרה והרווחים שהתקבלו על ידי כך יועדו לשכר השמשים בבית הכנסת.

מספר היהודים בסקארשווי גדל עד המחצית השנייה של המאה ה-19 ולאחר מכן, מהרבע האחרון של המאה ה-19, קטן בהדרגה. ב-1780 התגוררו כאן 150 יהודים (הם היוו 27,6 אחוז מכלל האוכלוסייה), ב-1871 226, ב-1895 165, ב-1910 106, ב-1918 60, ב-1921 40 (1,3 אחוז), ב-1923 26 (8 משפחות), ב-1939 12 משפחות.

לאחר 1920 רוב היהודים הגרמנים עזבו את סקארשווי. נותרו רק שתי משפחות, אולם עם הזמנים 10 משפחות מתוככי פולין. בשנות ה-20 של המאה ה-20, יחד עם תהליכי עזיבה, פעילותה של הקהילה הוגבלה למינימום הכרחי. הגברת לוציה מאיר עסקה בעניינים השוטפים. במקרה הצורך, בשל העדר תקציב קבוע, אספו את האמצעים הדרושים במגבית. לא היה רב בתפקיד. בחגים הביאו חזן מדנציג. את תפקיד השוחטים ביצעו שוחטים מקומיים, האחים מאיר. הם לא גבו תשלום על עבודתם.

הקהילה היהודית העצמאית שרדה עד 1932. בתחילה היא אוחדה עם הקהילה היהודית בשוויץ', ומ-1933 יחד עם קהילות אחרות באזור סטארוגארד וטצ'ב. היא נמצאה במסגרת הקהילה היהודית הדתית בסטארוגארד (גדנסקי). בין השנים 1936-1939 התגוררו בסקארשווי המשפחות היהודיות הבאות: מקס דונסקוי (חקלאי, רחוב קושצ'רסקה), אברהם מאיר (שוחט, רחוב רינק 24), זיגפריד מאיר (שוחט, רינק 24), ירי סילמן (סוחר, רחוב שוויינטגו יאנה 1), לאון סילמן (סוחר, שוויינגטו יאנה 1), אברהם ורקצוויג (סוחר, שוויינטגו יאנה 18), פרידה הרצברג (בעלת נכסים) וגוידו מאיר.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה 10 המשפחות שבאו מתוככי פולין עזבו את העיר ונתרו בה רק שתי האוטוכתוניות "הגרמניות". הרדיפות הראשונות התחילו כבר ביום ה-1 בספטמבר 1939. מחלק משטרה צבאית מהעיר החופשית דנציג עצר בסקארשווי קבוצת יהודים והוציא אותה להורג ביריות בבית העלמין.

בית העלמין הוקם ב-1780 דרומית לסקארשווי. במרחק של כ-3 קילומטרים, בגדה הדרומית הגבוהה של האגם בורבנו ויילקי, לא הרחק מכביש המוביל לסטארוגארד גדנסקי. כיום, ברחוב סטארוגראדסקה, בגבולות האדמות של הכפר בונצ'ק, מערבית לקו הרכבת הנעול פשצולקי-סטארוגראד גדנסקי, שרץ מאוחר יותר לאורך המסילה. כעת זוהי חלקת יער מספר 15/3 (שטח בית העלמין אינו נפרד מבחינה גאודזית). גבולות בית העלמין מצוינים באופן חלקי על-ידי הכביש (מצד דרום), שורה של אבני שדה (מדרום מזרח) וכן על ידי שביל יער (מערב). בית העלמין שימש לקבורה עד 1939. בחלקו הצפון-מזרחי נמצא בית טהרה וכל שטחו גודר בחומה.

בשטחו של בית העלמין בסתיו 1939 הוצאו להורג ביריות בערך 250 פולנים ויהודים משטחי סקארשווי ומהכפרים בסביבה ומקושצ'ז'יזנה; עובדת זאת מוזכרת לנו בין השאר על ידי קבר אחים מס' 1, שסומן ב-1962 (בסוף המלחמה שרידי האדם הוצאו מהאדמה ונשרפו). בשנות מלחמת העולם השנייה בית העלמין נמצא בתוך רכושו של הקרייסלייטר של המפלגה הנאציונל סוציאליסטית הגרמנית, ארנסט גונטר מודרוב. ב-1940 חלק מהקברים פוצצו ועימם גם חומת האבן.

בית העלמין נהרס באופן שיטתי בתום המלחמה. התושבים המקומיים פירקו את שארית הגדר, את בית הטהרה ואת שער הברזל הכבד; מצבות נשברו וקברים נחפרו. בשנות ה-70 של המאה ה-20, בעת חיסולו של בית העלמין האוונגלי בסקארשווי, הוצאו גם המצבות מבית העלמין היהודי, במיוחד אלו העשויות הגרניט והשיש השחור. הושארו רק אלה הניזוקות העשויות אבן חול. נשתמרו לפחות 15 מצבות, עם כיתובים עבריים וגרמניים, ובתוכן שלוש שניזוקו קלות (בין השאר של שאול צ'ארלינסקי, 1841-1891 וכן של ארון שמואל וורשוויץ', שנפטר ב-1874). כמה מהאחרות, הכיתובים בהן נקראים בקושי מסוים, למשל של פאלק פאלקמן והנרייטה אייזנשטט לבית הרצברג. אפשר לציין כאן גם 30-40 מסגרות קברים. ב-1989, בחלקו המזרחי של בית העלמין, כמה מהמצבות הועמדו בשורות. כרגע הן נמצאות ב-5 נקודות איסוף. האחת נוגעת לגבול בחלק הצפון-מזרחי והאחרות בחלק הדרום-מערבי והמערבי. בית העלמין נרשם ברשימת האתרים לשימור תחת המספר 1289 (בעבר 1063), על יסוד החלטתו של הממונה על שימור האתרים בגדנסק, מיום ה-16 באוקטובר 1989.

מאת: תומאש קאווסקי

ביבליוגרפיה

- Domańska H., *Kamienne drzewo płaczu*, Gdańsk 1991.
- Rezmer W., *Gmina Wyznaniowa Żydowska Okręgu Kartuskiego w latach 1920–1939*, [w:] *Gminy Wyznaniowe Żydowskie Gminy Wyznaniowe Żydowskie w województwie pomorskim w okresie międzywojennym (1920–1939)*, Toruń 1995.
- Salinger G., *Zur Erinnerung und zum Gedenken. Die einstigen jüdischen Gemeinden Pommerns*, Bd. 2, New York 2006, s. 472;

- Wojciechowski M., *Gmina Wyznaniowa Żydowska w Starogardzie w latach 1920–1939*, [w:] *Gminy Wyznaniowe Żydowskie Gminy Wyznaniowe Żydowskie w województwie pomorskim w okresie międzywojennym (1920–1939)*, Toruń 1995.
- Wołos M., *Cmentarze żydowskie w województwie w latach 1920–1939*, [w:] *Gminy Wyznaniowe Żydowskie Gminy Wyznaniowe Żydowskie w województwie pomorskim w okresie międzywojennym (1920–1939)*, Toruń 1995.